

СВЕН ДЕЛБЛАНК

НОЩТА НА ГЕНЕРАЛА

Превод от шведски: Стоян Икономов, —

chitanka.info

Настъпила е нощта и за всички тия безименни хора нощта е черен плащ на забрава и откъсване от живота, единственият рай, отреден от съдбата на онези, които ежедневно врат като кървава каша в железния казан на Историята. Но за теб, самотния, за теб нощта е моментът на истината, тя е тъмната нощ на една душа, когато твърдата земя под ложето ти потръпва като заспало чудовище, когато сякаш светковици пропукват емайла на твоето „аз“.

Банджо спи. Часовникът цъка на масата в походната палатка. Картини, заповеди, компаси, писалки, линеали. Пушеща газова лампа извива мастиленочерната си копринена струя дим нагоре към свода на палатката. Ето я и парадната сабя, подарена от дамите в Ричмънд. Трябва да се сложи край. Войнишкият шинел е метнат върху болнавото тяло на стареца. Крив, безпомощен крак във вълнен чорап се е отпуснал ненужен и изоставен. И все се връщам към една и съща библейска фраза. Човекът, когото бог подхвърли на изпитания.

Черните вълни на мрака притискат платнището на палатката, която скърца и стене под този стихиен натиск. Тейлър се бави. Отдавна би трябвало да е тука. Наистина. Той вече не подхожда за днешно време, този отличен адютант на генерала, който някога се перчеше със своята безпогрешност. Бе истински малък сноб, южняшки фантазьор и позъзор, радващ се на красивите униформи, на галоните по тях, на златото, еполетите, напомадената коса, на милващите модри очи. Приличаше на обайващ циганин музикант. Но всичко това остана далеч назад във времето. Моето безсилie го накара едва ли не да загуби разсъдъка си от уплаха. Правеше му удоволствие понякога да се издевателствува над мен, всъщност той, Тейлър, бе начало в бойните действия, но ръководен от мен. Живееше в сянката, която хвърляше планината на моята мош и воля, а сега, когато силите ми се разклатиха, Тейлър се е стопил някъде като буца сняг. Сякаш съм някой владетел от легендите, чието безсилie носи тъма за цели нации. О, господи, трябва да се сложи край на всичко това...

Войниците гладуват. Газят боси в лепкавата глина и живеят с пошепа печена царевица на ден. Само моят живот, моята сила, моето име стоят като преграда между реда и бунта. Казват, че те вярвали в мен. Докато с нас е маршал Робърт, янките не могат да ни бият. Моето име е оная тебеширена чертица, която държи кокошката хипнотично вързана. Но вече не съм напълно сигурен в това. Боевете в Уайлдърнес бяха

премного тежки... Вчера четоха молитва и се молиха за моето оздравяване, но, кой знае, може би всеки редник слушаше и някакъв вътрешен глас, молеше се за моята смърт, смърт, която може да им дари отново живот и свобода...

Часовникът цъка. Онова, което е вече неотложно, бавно иде насам. Аз съм камъкът на пътя, по който трябва да поеме колесницата на Историята. Не мога да спра хода й, а съм в състояние само да го забавя за известно време. Колелото се спъва в камъка, колесницата се клатушка, спира за секунда... После камъкът се пропуква и се стрива на бял прах, а колесницата продължава пътя си. Безсмислено. Нека се сложи край.

— Банджо!

Каква нелепост. Той съвсем не спи, само се преструва. Но Банджо се е уморил от мен и от моята болест, Банджо е умен, той разбира нещата по-добре от много други.

— Спиш ли, Банджо?

Той неохотно вдига ръка от черното си лице, черно като мрака извън палатката.

— Не, маршал Робърт. Не спях. Само мълвях молитвите си.

— Спомняш ли си ореховото дърво в Арлингтън? Чудно. Все за него мисля. Обикновено дърво като толкова други, та те бяха тъй много в онъя парк. Питам се дали е цъфнало тази година. Такива дървета могат да останат съвсем голи, без цвят, в продължение на дълги години.

— Но, драги маршал Робърт, ореховото дърво... Та то е мъртво. Замръзна през онази студена зима на петдесет и осма или петдесет и девета. Няма го вече.

— Измръзна ли? Странно. Спомням си го така ясно. Дали Тейлър не говори с лостовия пред палатката.

Тейлър с неговите добронамерени съвети, един съвременен Елифас, който не може да свикне с ролята си на съветник и помощник. И Йов в опепеленото легло — о, той някога бе човек на силата и на твърдите решения. Бедният Тейлър, безпомощно търси думи на утеша и облекчение.

О, страдаш, когато се опитват да разговарят с теб за това, което си направил? Но помни ли се всичко? Да, ти обузи мнозина и стискаше безброй уморени ръце. Словото ти привдигаше съкрушените; и

подкрепяше ония, чиито колене бяха подкосени. А сега, когато става дума за теб самия, ти си отчаян; ти изпадаш в плен на отчаянието. И се плашиш. Да, това е твоят божествен ужас, твоето утешение, твоята надежда и твоето благочестие.

Не, това не беше Тейлър. Стъпките отминават. Само някой, който се е осведомил от постовия за моето здраве. Йов може необезпокоявано да продължи да човърка раните си с остирието на съмнението. Как ли е? Аха, значи, не го бива. Дано се повдигне старицът. Тогава янките ще видят кой кум и кой сват. Но дълбоко в себе си те може би лелеят други помисли.

— Странно, че Тейлър още го няма. Да, да. Три години, близо четири. Сега момчетата на Линкълн държат Арлингтън. Чудя се дали някога ще се върнем там.

— Разбира се, че ще се върнем.

— Наистина ли смяташ така?

— Та как иначе! Маршал Робърт, ти скоро ще притиснеш отново янките, ще ги смажеш и ще влезем във Вашингтон. Ще пъхнеш Линкълн в един чувал, ти, маршал Робърт, ще станеш президент, ще те рисуват по парите и по пощенските марки и всичко ще бъде както преди, съвсем както в доброто старо време, всичко...

Банджо шумно изпуска въздух и притиска с ръка гърлото си. Веднъж една разбесняла се тълпа го качи на бесило и в последния момент прерязаха въжето, всъщност не е нищо сериозно, но... Неподвижно лице и ръка на гърлото.

— Странен човек си ти, Банджо. Правиш това, което мислиш. Знаеш за какво се бием и за какво се бие неприятелят и какво може да означава това за теб и за твоя народ.

— Ти си болен, маршал Робърт. Трябва да спиш.

Пристигът е отминал. Неговото лице е опънато, сякаш изрязано от чер камък. Мракът навън е мой враг. Той иска да сгромоляса палатката под тежестта си.

— Не мога да спя. Колко е часът? Единадесет. Преди дванадесет часа заповедите трябва да бъдат издадени. След това ще бъде вече много късно. Тейлър сигурно смята, че съм полуудял.

— Спи сега.

— Президенте, поход към Вашингтон... Добряк, тих безумец. Ти знаеш много добре, както и аз, какво трябва да се направи.

Тъй се е вкаменило изведнъж лицето му, тъй безмилостно. Омръзнах му аз и моята болест. Докато съм здрав, той може да живее в моята сянка. А сега е уморен и разбунтуван.

— Аз не съм добряк, маршал Робърт. Ти си добряк. Ти си добър, стар, обезумял бял човек.

— Слушай го ти!

— Така си е. Ти бе добър стопанин, грижеше се за своите негри, даде ни свобода, говореше против робството, не бе като другите. Държа на тебе. Служа ти и ще ти служа дотогава, докато живееш, но се моля на бога това да не е за много дълго време, защото понякога много ме ядосваш... Стар и добър бял човек си ти, безумец!

— Банджо, мисли какво говориш!

— Не, мислил съм по това, дълго време, трябва вече да се сложи край. Да, да. Обичам те. Истина е това, ти си добър човек, но не минава ден, без да проклинам привързаността си и ми се иска да не я изпитвам. Ако не беше ти и това дяволско робство, в което ме държиш с добротата си, тогава бих бил това, което искам да бъда, и да служа на моя народ. Ти си добър стар бял джентълмен, добър клетник, безумец, такъв си! Какво означава това? Какво доказва това? Нищо. Ние, които работехме при теб в Арлингтън, бяхме добре, но какво бе положението на негрите, които строяха канала при Баусман, онова лято, спомняш ли си, когато се появи треската? Каква бе съдбата на тия хора?

— Млъкни! Не желая да слушам.

— Не. Не желаеш, никога не си искал да слушаш. Ти беше добър господар, добър стар бял джентълмен. Твоето благородно отношение към нас ти беше достатъчно, за да не се интересуваш за положението на другите. Знаеш ли, или не искаш да знаеш как бяха поставени негрите, които служеха при полковник Лоурънс, на юг, в Алабама, о, не смей да твърдиш, че не си знаел...

— Млъкни, казах ти вече!

Настъпва тишина. Часовникът отмерва краткия срок, през който заповедите трябва да бъдат разпратени, заповедите, които трябва да ни донесат победа, да променят развитието, да спрат колесницата на Историята. Изстрели. Откъм юг. Войските на Грант се промъкват в южна посока през веригата постове, както водата се процежда през ситото на Danaidите. Постът пали огън на нивата. Банджо втренчва поглед в господаря си, пръстите му предпазливо опипват черното лице,

сякаш дърпа струпай след полуизлекувана кожна болест. Когато накрая отново проговаря, гласът му звучи нейде издалеч, сякаш идва из дълбините на непроницаемия мрак, който се стеле навън.

— Генерал Ли. Великият генерал Ли. Моят господар. Знаеш ли... Случва се да се пробуждам посред нощ, да те виждам да спиш неподвижно и пребелял в походното легло и тогава ми се струва, че трябва да: сплета ръце и да моля бога за твоята смърт.

— Банджо!

Той не чува, продължава да говори, разсеян, сякаш иска да съживи далечен, полуопогребан спомен:

— Сключвам ръце, ей така правя това, разбиращ ли, и почвам да моля бога и казвам: „Господи! Убий този човек. Нека той падне в победоносен бой, нека потъне в блестящия залез на слънцето с чест, нека, но го убий. Имай милост към нас, убий го!“

По-скоро безсилие, отколкото болест. Едно спазматично присвиване на болния му стомах и той се олюлява, трепери безпомощно, облян в студена пот като умиращ. Сега е нощ, тъмна есенна нощ по време на четвъртата година от войната.

— Ако само някой път ти... По време на всичките тия години... Ако само веднъж ме бе накарал да допусна...

— Каква полза? Сега се изтръгна от мен против волята ми. Бе ненужно. Ти си болен, страдаш. И аз би трябало да си държа устата. Ще се справя. Мога да чакам.

— Не мога да те позная.

— Разбирам те. Когато един негър каже нещо разумно, добрякът, белият джентълмен, остава много, много учуден. Като че муле е започнало да говори. Така не може. Ти се учудваш. И си малко неспокоен. Недоволен си и вбесен. Що за шеги са тия! А? Мулето трябва да си остане муле и нищо друго. Бунт на сатаната. Ясно е, че или се мълчи, или се дърдорят глупости. Не разбиращ ли това? Така е много по-удобно.

— Нима имам враг в собствената си палатка?

— О, маршал Робърт! Бих искал да ти бъда враг. Тогава всичко би било и по-просто.

— Мълкни. Тихо. Какво е това? Артилерия?

— Само пушечни изстрели.

— Някъде на юг. Грант вече е на път към юг, противното би било чудно, той съвсем не е глупак. А сега... Това, което каза тази вечер, не значи нищо. Ти си свободен. Можеш да идеш където искаш.

— Не съм свободен. Не мога да ида никъде. Засега. Настъпва раздвижване, усеща се живот, който прокужда мрака назад и разсейва съдържащата се в него заплаха. Постовият провира глава, от него се стича дъждовна вода и се опитва да съобщи нещо, но Тейлър го изблъсква настрани нетърпеливо. Наметалото му виси небрежно на раменете, той не е вече никакъв сноб, само един наплашен човек, притиснат от отговорност, която всъщност е моя. Напрегнат, като малко момче, на което е поверено сериозно поръчение. И бащата го наблюдава с нежност и лек присмех.

Адютантът на генерала — Уолтър Тейлър, — полковник от армията на Конфедерацията, някога фаворит на властта и разгален ефеб, сега безпомощен и подплашен хлапак, който прави отчаяни опити да участвува в предстоящата голяма игра, който срича, четейки рапортите по които мастилото се е разляло в мръсни петна, чука с пръст по картата, моли, иска настоятелно, обяснява, разкрива неща, дето аз вече зная. Той се обърква и заеква, добрият Тейлър, бърза отчаяно, защото заповедите трябва да бъдат разпратени преди дванадесет часа по частите, но аз вече няма за къде да бързам, почивам върху втулката на въртящото се колело, сам, неподвижен въпреки постоянно движение и Тейлър е на път да се пръсне на парчета от паника пред тази необичайна, безмълвна пасивност.

О, господи! Трябва да се сложи край на това. Душата ми се ужасява от живота: искам да изплача мъката си, онова, което тегне на сърцето ми. И да кажа на бога: „Не ме осъждай; кажи ми, защо си против мен? Радва ли те, че си служиш със свръх тела? Защо ме отблъскваш, защо вдигаш ръце срещу мен? И оставяш безбожниците да победят?“

Но той е като Елифас от Тема, утешителя, помагащия при нужда, той просто се измъква като подплащена сврака, сляп за всичко наоколо.

Бе в едно ранно юнско утро по време на седемдневната битка. Сънцето падаше толкова косо, че трябваше да смъкна шапката си ниско на челото. Моят кон Тревълър бе още вцепенен и непослушен в утринната хладина, пръхтеше и се прозяваше над юздата. Бе много

рано. Сам бях. Зелените посеви бяха облени с такава полегата, недействителна светлина, че изведнъж разбрах защо моят роден щат се казва Вирджиния, Непорочност. Внезапно вдигнах очи нагоре, Тревълър спря, за миг по мен премина тръпка, имах видение. Пред мен бе царството на възможното. Понякога бог леко открехва портите му и ни го показва. Сред всичко това се бяха окопали войските и взаимно се унищожаваха. Озарен бях от тази още трептяща светлина, която бе искра от божия свят на пределната яснота.

О, проклета да е тази нощ! Нека по-скоро свършва. Защото това, от което се страхувах, връхлетява върху мен; това, от което се боях, се стоварва отгоре ми. Не бях ли щастлив? Не бях ли спокоен? Нямах ли прекрасен покой? И какви грижи ми се стовариха.

— Колко годишен си всъщност?

Тейлър прекъсва потока от красноречивите си излияния, сякаш се готвеше да ми продаде шевна машина, и лицето му побелява като циферблата на часовник без стрелки. Банджо седи с кръстосани крака, неподвижен.

— Генерале?

— Не чуваш ли какво те питам? На колко си години?

— Двадесет и пет.

— Двадесет и пет. И неженен. Учеше в университета, когато избухна войната, така ли?

— Да, така беше, но не разбирам нищо... Генерале, заповедите трябва да бъдат разпратени преди полунощ, Грант вече е започнал оттеглянето...

— Знаеш ли, тази вечер, когато прелиствах дневника, ми хрумна, че именно някъде тук наблизо преди две години поех главното командуване. Две години! Струват ми се като вечност. Манасас, Ченсълърсвил, Фредериксбърг...

— Двугодишен низ от победи, генерале!

— Победи? И пак стоим на същото място, откъдето почнахме.

Пред Ричмънд.

— Но дошъл е моментът на нашия голям шанс!

— Много си наивен, момчето ми.

— Генерале, умолявам те, заповедите за атаката трябва да бъдат разпратени преди полунощ.

— Не ме притискай. Зная какво трябва да правя.

— Но скоро ще стане много късно! Вие сте болен, генерале, нека ви помогна, оставете ме да напиша аз една заповед за атаката. Вие само ще я подпишете, смятам, че ще мога да я формулирам във ваш стил.

— Така ли? Убеден ли си?

— Нека поне опитам.

— Е, както искаш. Но нищо не обещавам. Тейлър тръпне от облекчение, той бясно се впуска в действие, крещи на коня си, нареджа на Банджо да даде мастило и писалка. Пише нервно, на пресекулки, постоянно рови къдиците си, изнемощял под бремето на отговорността, която поема. Жестока картина, направо жестока, представлява той в момента. Чиракът на магьосника истерично се мята в двореца, докато водата се покачва ли, покачва, а огромният старец си лежи там в мрака и оставя свободни талазите на наводнението, като че смъртта и падението никак не го засягат. Часовникът цъка. Перото на Тейлър скърца и драще по хартията. Но ето, сега става нещо нечувано. Нещо, може би предизвикано от тъмната навън.

Генералът се изправя на лакти. Сетне захвърля библията си на пода. Тя остава разтворена върху дипла на корабното платно, проснато по пода на палатката. Влагата е проникнала в тъканта му и е очертала голям ромб.

— Банджо!

Негърът прислужник седи с кръстосани под себе си крака и с ръка непрекъснато опипва несъществуващите струни по лицето си. Мълчи и изчаква. Знае, че става нещо важно.

— Вземи библията от пода.

Мълчание. Тейлър вдига глава от листа хартия, подплашен и объркан, изглежда, не е създаден тъй, че да схване онова, което се разиграва на тази сцена, далеч от него и мисълта му.

Банджо се колебае още секунди. После пропълзява напред и поставя библията на леглото на господаря си. Генералът търси опипом книгата, без да изпушта от очи негъра прислужник. Лицето му е изкривено от мрачен размисъл, сломено от удари старческо лице, когато се опитва да си спомни кой може да бъде този негър и как се казва той, защото въпреки всичко му се струва толкова добре познат. Тейлър е смразен от страх и ужас, той вече не вижда благородните

черти на генерал Робърт И. Ли, а само един безпомощен столетник, който с мъка събира последната си гаснеща мисъл.

Ръката на стареца обгръща черната подвързия на библията. Колебае се. После той хвърля още веднъж библията на пода.

— Банджо! Дай ми книгата!

„Какво иска той? Какво цели? Може би иска да ми помогне?“ Банджо бърчи чело, търси отговор, мъчи се да гоолови по израза на лицето на господаря си. После генералът отново проговоря с успокоен, естествен глас, сякаш прави най-всекидневна забележка за времето:

— Дай ми книгата, дяволско изчадие, въшлив негърски роб, инак ще накарам лостовия да ти смъкне кожата с камшик.

Банджо се втурва, сякаш облекчен от внезапно прозрение. Поставя книгата на коленете на генерала и предано целува сухата старческа ръка. Напрежението спада. Генералът загръща с пелерината болното си тяло.

— Така. Така е добре, Банджо. Ти си добър негър. Покорен и добър човек. Жалко само, че си толкова глупав.

Цялото лице на Банджо сияе, както си седи в своя ъгъл с кръстосани крака.

— Да, маршал Робърт, така е.

Но генералът внезапно се надига, изпаднал в бяс, и крещи на Тейлър:

— Какво зяпаши, дявол те взел? Защо не пишеш? Не можеш да се справиш, разбира се, е?

— Да, да, аз съм почти готов, само още една минута, драги, скъпи.

И Тейлър пише и почти хлипа през сключените си челюсти, сломен от враждебността и мраза на нощта и от една отговорност, премного тежка за неговите плещи. Накрая захвърля перото и поставя още мокрия от мастилото лист хартия върху отпуснатите, вкопчени ръце на своя командир.

Безсмислено. Нека се сложи край. Но противно на желанието му у него се пробужда интерес, интересът на професионалиста към един конкретен, практически проблем. И той плъзва поглед по написаната от Тейлър заповед за атака, чете я с неохотно желание и му се струва, че в нея прозира груба, чираческа имитация на собствените му намерения. Групиране на дълбочина, бригадни колони... Е, да. Само че

изиска премного от хората. Нека кажем четири часа вместо три. Бойна готовност на шест батареи, разбира се, това е само една благонамерена надежда, дори и Тейлър сигурно го схваща. Конструкция, построена на писалищна маса. Несъзнателно генералът е извадил молива си от джоба и нанася поправки, докато чете — така от объркания план на чирака се оформя ясна и солидна тактическа концепция. Фронтална атака, о, какъв идиот, смелостта си проявяваш не където трябва. Двойно обкръжение, да, благодаря, но тогава ще трябват барабани и тромpetи...

- Добре, Тейлър. От теб ще излезе истински пълководец.
- Одобрявате ли заповедта, генерале?
- С известни изменения, да.
- О, благодаря, благодаря, не смеех да се надявам... Веднага ще скоча на коня, за да предам заповедта.
- Ще останеш тук.
- Да, но нали трябва да... Не разбирам нищо...
- Не е нужно.

И той разкъсва листа хартия, пръска късчетата по пода. Банджо се смее от сърце, наблюдавайки реакцията на Тейлър. Чиракът е рухнал на сгъваемия стол, притиска брадичката си към гърдите, иска да спре хълцанията си, като притиска с юмрук гръденния си кош. Той е бил, поразен. Остава му единствено да се предаде на тътнещия мрак.

„Да, зная. Беше жестоко и до известна степен ненужно. Но аз съм уморен от това. Трябва да се сложи край.“

Тишина. Часовникът цъка. Палатката се е сраснала с мрака като черна планина. Пушечен огън откъм юг, лостови влизат в бой с колоните на Грант. Невинни хора, които се смачкват на пюре в казана на Историята. „Би трябало да се срамувам, че нараних душата на едно момче. Глупости. Нека се сложи край, казвам аз.“

Тропот от конски копита, постовият застава за почест. После чергилото на палатката се вдига и в отвора се подава загриженото юношеско лице на лостовия.

- Генерал Юъл е тук и пита дали...
- Да влезе.

Юъл пристъпва тържествено и сваля жълтите си ръкавици така, сякаш извършва религиозен обред. Придава тежест и сериозност на момента. Най-старшият сред генералитета. Едно надуто магаре.

Чувството за отговорност го държи така, както колата крепи твърд нагръдника на ризата. Провинциален пастор баптист, полусмахнат, с лъснато теме и буйна черна брада. Оформен от ученията на Суах, той се отнася към човека с победена плът загрижено и доброжелателно. Дотам, значи, се е стигнало. Пропаднали човече. Искаш да загинеш поради омраза? Смяташ ли, че заради теб земята ще бъде опустошена, а планината преместена? Това е обиталището на нечестивеца и това е селението на оня, дето не познава бога.

Генерал-лейтенант Ричард С. Юъл оглежда походното обиталище на неверника с очи, превърнали се в кръгли стъкълца от отговорност и тъпоумие. Сваля шапка и сяда вдървено.

— Настоявам да говоря с генерала насаме.

— Както искаш. Тейлър, ти може би... Да, благодаря. Банджо също. Всъщност той май спи. Е, добре, на твоя фланг, значи, е спокойно, щом като си дошъл тук без усложнения.

Юъл се намества по-удобно на сгъваемия стол и тържествено кръстосва крака. Ботушите му са износени и протритите гънки са посивели и мъхнати. Голото теме блести като полирano дъrво. Дългата брада е гъста, черна, като провиснala конска опашка, със сребърни нишки, той постоянно рови в брадата си, като че ли търси яйце в гнездо. Понякога бърчи лице и изсмуква слюнката по проядените си зъби. Кръглите му кравешки очи гледат втренчено като на хипнотизиран към коридорите на Историята. Толкова е увеличил отговорността си, че прилича на преял човек, който трябва да прави усилия, за да не се оригне. Бедният Юъл. Не е свикнал с главните роли. Почти е парализиран от предизвикателния поглед на Историята. Ако в тоя миг станех и прочетях някой добре стъкмен пасаж от Конституцията със сериозен затрогващ глас, той тутакси би получил сърден удар от вълнение и би се строполил мъртъв като пън.

— Трябва да получа заповедта си.

— Ако знаех, че ще дойдеш, щях да се опитам да намеря нещо за пиене, но както знаеш.

— Трябва да получа заповедта си преди полунощ. След двадесет минути... след четвърт час. Тогава ще бъде много късно.

— Успешна ли ще е според теб атаката?

— Какво ти става? Много добре знаеш, че атаката може да успее. И е сигурно, че тя е нашият последен реален шанс.

— Да. Може би...

— Не съм ли прав?

— Разбира се, прав си. Атаката може да е извънредно успешна.

— Но тогава какво чакаш, за бога? Дай ми заповедта!

— Не.

Най-сетне Юъл е намерил търсената сламка в брадата си и за секунда я разглежда със съмтно задоволство. Дискретно я пуска на земята. Облекчение. Положението е изяснено. Сега е по-просто. Юъл прочете своите реплики. Въздъхва така, че сивият шинел се издува и свива. Прокарва ръка по плешивината си.

— Ти си болен, Робърт. Много по-сериозно болен, отколкото сам допускаш.

— Не. Грешиш. Разбирам какво искаш да кажеш, но грешиш. Няма нищо сериозно. Мислите ми са съвсем ясни.

— Ще трябва да отстъпиш главното командуване.

— Не смяtam да отстъпвам командуването другиму. Нито на теб, нито комуто и да било другиму.

— Тогава ще трябва да те принудя да сториш това.

— По какъв начин?

— Ще те обявя за неспособен да изпълняваш тези функции. Естествено поради заболяване, не се беспокой. Смяtam аз да поема командуването и да проведа атаката.

— Би било незаконно. Никой друг освен президента...

— Плюя на това. Всичко е заложено на карта. Атаката трябва да успее. А считаши ли, че един победител може да бъде изправен пред съд?

— Мислиш, че се страхувам?

— Не съм казал това.

— Или че съм оstarял?

Юъл самодоволно кърши рамена и сладостно предусеща аплодисментите на Историята. Смуче слюнката от проядените си зъби и му се струва, че вкусът е приятен.

— Страхлив и старчески безпомощен. Смяташи ли, че не дръзвам да се възползвам от големия шанс, който сам създадох? О, да, но не си толкова глупав, та да не си разбраш, че толкова седмици маневрирах, за да създам сегашните позиции при Норт Ана, идеални позиции, които

дори и първолак-курсант от Уест Пойнт би могъл да превърне в победа, да, дори и ти не би я пропуснал. Не съм ли прав?

— Разбира се, прав си. И бъди трижди проклет, ако от това ще ти стане по-добре. Само не разбирам защо се колебаеш.

Не, спокойствие, спокойствие, гой не заслужава гнева ти. Оформен от Суах. Опази ме от тези глупаци. Нека сложим край.

— Не желая да побеждавам повече.

Юъл се вдървява на сгъваемия стол и свитата му ръка потъва ужасена в голямата брада като голо гардже, скрило се в гнездото. Това е премного за генерал Юъл, светлините на сцената гаснат и той е забравил всички трудно заучени реплики.

— Как да те накарам да разбереш? Не желая да побеждавам вече. Какво повече бих могъл да спечеля? Време. Няколко седмици, месеци, може би година. След това ще трябва отново да побеждавам. Не разбираш ли? Сразих вече Макклийн, Хукър, Поуп, Бърнсайд, може би ще нанеса поражение и на Грант, ако проведа атака тази нощ. Но не желая да побеждавам. Велик пълководец... Более, някога бях толкова глупав, че вярвах в такива неща. Наистина, превъзхождах ги. Съзирах положения, възможности там, където другите виждаха само страхотен хаос, принуждавах хода на битките да се подчинява на волята ми и във високомерието си вярвах, че бих могъл да победя Историята, да я накарам да сведе глава и да целуне десницата ми... Но съм сгрешил и стотици хиляди хора заплатиха за грешката ми с живота си. Да, аз зная, че съм невинен, формално, юридически, умението не е никакво престъпление, и все пак... Не ме ли разбираш? Велик пълководец, а? Но в анализите на Историята аз представлявам само безсилен монарх, без собствена воля, без право на глас при вземането на решения в световното развитие на нещата. Решенията винаги се вземат някъде другаде. Е, сега пък пресилвам. Да кажем, че имам право на временно вето. Ако напрегна всички сили, може би ще успея да отложа онова, което се налага, да го отложа с няколко седмици, няколко месеца, може би с една година... Ако победя, искам да кажа. Но аз не искам, повече победи. Не мисля да провеждам атака тази нощ.

Юъл се върти като врана с пречупено крило в непроницаем мрак, той е безнадеждно бит, загубил е играта, защото не може да обозре именно това и да го овладее. Мята диви, ужасени погледи през рамо, сякаш очаква наемни убийци да изскочат от тъмните ъгли на палатката,

гърчи нервно лице, смуче слюнка от зъбите си, опипва мрака, докато накрая усеща добре познатия сигурен парапет да изпълва кухината на дланта му.

— Не разбирам какво ми говориш. Плановете на Историята. Задържане движението на Историята... Какво те засяга това? Твойт дълг е да се биеш за нашата свобода, да биеш неприятеля дотогава, докато имаш сили да вдигаш юмрук. Дори и да е вярно това, което казваш, какво ще стане после? Ще сведем ли глава пред злото само защото е необходимо?

— Не зная.

— По дяволите, какво мислиш? Не вярващ ли вече в правотата на нашата кауза, в нашата свобода?

— Да, да. По свой начин вярвам. Но означава ли това, което е свобода и право за нас, означава ли то същото за всички останали, например за Байджо и за неговия народ? Нищо. Какво значи нашата свобода и нашето право? Може би само едни луксозни артикули? Нашият вик за свобода и права потъва в техните вопли за свобода и права и кой знае дали техният зов не е по-сilen... Трябва да се противопоставим на злото. А злото си е зло, дори да е необходимо. Но не е ли налице една необходимост, толкова смазваща силна, че всички понятия за право и неправо стават безсмислени? Не мога повече да ти разяснявам. Нека сложим край на това. Отказвам да проведа атаката.

— Говориш като предател.

— Може би мислиш да съобщиш за това на правителството?

— Съвсем не. Ти вече си се превърнал в легенда, в мит. Младите народи имат нужда от свои легенди.

— Глупости. Ти не можеш да ме предадеш дари и да искаш. Никой не би ти повярвал.

— Отнемам ти командуването.

— Как ще сториш това?

— Ще повикам постовия, ще издам заповедта, ще свикам военен съвет...

— Повикай постовия и ще видим какво ще стане.

Юъл предъвква, гърчи лице, горната част от тялото му безпомощно се тресе. Голямата му роля се превърна във фиаско.

— Какво, не се ли осмеляваш? Знаеш, че той ще ти се изсмее право в лицето. Мен ще слуша. Само една моя дума е достатъчна, за да

те застреля на място, от което и аз ще бъда доволен, така ще те накажа за глупавите ти кравешки очи и за гнусния навик да си смучеш зъбите. Мирувай. Мълчи и се подчинявай. Тук не можеш да се справиш.

Часовникът поема дъх, отбива дванадесет удара, а когато замира ехото от последния, пристъпите на мрака вече редеят. Всички отдъхват с облекчение. Няма вече друг избор, сега всичко се диктува от простата и ясна необходимост. Ами Юъл? Може би и той се чувствува облекчен, задето е избягнал голямото изпитание, при създаденото добро изходно положение и едно дете би могло да се справи, но може би, може би все пак... Може би с облекчение сега той въздъхва и се отпуска тежко в стола.

— Времето изтече.

— Да. Доволен ли си сега? Все пак това бе последната наша възможност.

— Не се беспокой, Юъл. Не ще се отдавам на повече... развлечения и отклонения. Ще играя добре ролята си. Добре, Тейлър, сега е добре. Искам да издиктувам заповед. Ние ще трябва да се оттеглим към юг и да заемем нови защитни позиции. Не можем да останем в сегашните окопи. Грант вече е потеглил. Ясно ли ти е? До първи армейски корпус...

И генералът диктува. Никакви заповеди за атака, защото времето за атаката е изтекло. Това, което трябва да стане, ще се допусне, ще бъде прието, но със съпротива и с достойнство. Колцина са онези, дето могат да загубят цяла война с достойнство? Юъл не би могъл да направи това.

Генералът диктува. Номерата на бригадите и пътищата на оттеглянето са запечатани в паметта му, сега те умело се вмъкват в голямата тактическа игра, не е забравена нито една войскова част. Тейлър само пише.

И Юъл мълчи, смазан, потънал в поражението си, в мъката си. Инструмент, който направи засечка единствения път, когато трябваше да влезе в действие. След няколко дни ще е излекувал раните си и ще е забравил тежките мигове в палатката на генерала, но сега обидата още се чувствува, остра и болезнена.

Генералът диктува и Тейлър пише, въодушевен. Майсторът се е пробудил от загадъчната си летаргия и точките в заповедта, която диктува, се превръщат в заклинания, които отблъскват талазите на

тъмнината. Чиракът иска да заплаче от облекчение след преминалата криза и ако би се осмелил, би целунал пожълтялата старческа ръка, която от време на време сочи някой кръстопът на картата.

Генералът диктува и Банджо слуша напрегнато, защото смълчалият се негър прислужник не спи. Той обмисля събитията през тази нощ и бавно изяснява за себе си съдържанието им. Кима одобрително и мърмори нещо сам на себе си. Разбрали е всичко. Тази нощ генералът му поднесе скъп дар.

И мракът полека се разсейва, изпитанието вече е минало. Господи, колко много ти благодаря! Да, бивал съм мъмрен, какво ще кажа? Ще сложа ръка на устата си. Говорих веднъж, затова вече не ще кажа нищо повече и друг път не ще правя вече това. Да бъде благословено името ти.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.